

El dia 15 d'octubre ha passat a la història contemporània de Catalunya com aquell dia en què el règim del general Franco assassinava, després d'un judici-farsa, Lluís Companys, el darrer president de la Generalitat republicana. Aquesta setmana se'n compleixen 65 anys.

Judici i mort del president Lluís Companys

Lluís Companys, com la resta del Govern català, va marxar cap a l'exili el gener de 1939, pocs dies abans de l'ocupació de Barcelona per les tropes franquistes. I en el decurs de l'any 1939 i durant bona part de l'any 1940 va residir a França, intentant posar ordre i millorar la situació en què es trobaven els catalans refugiats al país veí. L'abril de 1940, en el moment en què el Govern francès li va indicar la conveniència d'abandonar París s'instal·lava a la Bretanya, a la població de La Baule, i al mateix temps creava, el dia 18 d'abril, el Consell Nacional de Catalunya, presidit per Pompeu Fabra, un organisme amb caràcter consultiu però que, si calgués, podia tenir també funcions executives.

Quan el mes de juny de 1940 l'exèrcit alemany va creuar la línia Maginot i va iniciar l'ocupació de França –París fou presa pels alemanys el dia 14– Companys va negar-se a abandonar la Bretanya per anar a residir a la zona

controlada pel Govern de Vichy. La raó d'aquesta actitud posa de manifest la dimensió humana de Companys: el seu fill Lluís, malalt mental, es trobava reclòs en un sanatori prop de París i durant l'evacuació s'havia perdut. Companys no va voler abandonar La Baule sense saber el destí del seu fill. I aquesta actitud li va costar la vida. El president català era un home conegut i amb domicili públic. Per tant era un blanc fàcil. La policia alemanya, alertada per la franquista, no va tenir cap problema per localitzar-lo. El dia 13 d'agost de 1940 fou detingut i traslladat a París. D'ací, a requeriments de l'ambaixada espanyola, era extradit a Espanya: el dia 29 d'agost –tot just havien passat quinze dies– era lliurat a la policia espanyola per Hendaia i enviat a Madrid.

El procés. No cal dir que per al règim franquista la detenció de Companys era una presa important, com ho foren també les de Joan Peiró o Julián Zuga-

zagoitia, que havien estat ministres de la República durant la guerra. Companys reunia la característica d'ésser al mateix temps “rojo” i “separatista”, els dos delictes més greus que hom podia cometre a l'Espanya franquista de la immediata postguerra. Calia, doncs, aplicar-li un càstig ràpid i exemplar. Després d'una estada a Madrid, on patí tortura i fou interrogat el dia 18 de

Extractes d'algunes declaracions del consell de guerra

■ Informe de la brigada d'Informació de la Jefatura superior de policia de Barcelona

“Su actuación durante el período de dominación roja en esta capital fue el de uno de los principales cabecillas rojo-separatistas, culpable de los innumerables crímenes, incendios, desmanes, etc. que se cometieron en esta época.”

■ Informe de la Jefatura Provincial de Barcelona de Falange

“[Los elementos del gobierno sublevado en octubre de 1934] fueron

setembre a la Direcció General de Seguretat, fou enviat a Barcelona —el dia 19 de setembre uns funcionaris del cos d'Investigació i Vigilància el lliuraven al capità general de Catalunya—, empresonat al castell de Montjuïc i processat de manera immediata.

El procediment del consell de guerra sumaríssim, pel delictes de rebel·lió militar, s'inicià el dia 3 d'octubre. Sembla que hi havia la voluntat d'afusellar-lo simbòlicament el dia 6 d'octubre. Però no hi va haver temps material. En els dies successius el jutge instructor, el general Ramón de Puig, va iniciar un procés de tramitació que incloïa la citació urgent als testimonis de la causa i la recepció dels informes de la policia, de la Falange Espanola i de la Guàrdia Civil. Entre els testimonis hom va fer declarar, entre altres, Carlos Trías Bertrán —cap provincial de la Falange barcelonina—, Pedro de Armenteros, Antonio Fernández Argüelles i Joaquín M. Balcells. No cal dir que en gairebé tots els casos les declaracions eren condemnatòries i en els informes sol·licitats s'abundava en consideracions del tipus que *"fue uno de los principales cabecillas rojo-separatistas, culpable de innumerables crímenes, incendios, desmanes, etc."*, com deia el que va remetre el cap superior de policia de Barcelona. El dia 7 d'octubre el jutge instructor va emetre l'ordre de proces-

sament i dos dies després el fiscal redactava l'escrit de qualificació i eren nomenats els membres que formarien el tribunal, que seria presidit pel general Manuel González González. El dia 9 d'octubre era nomenat, per torn d'ofici, advocat defensor el capità d'artilleria Ramón de Colubí Chávez.

Finalment, el dia 14, a les 10 del matí, s'iniciava el consell de guerra sumaríssim contra Lluís Companys. No cal dir que tot estava decidit des de feia dies. I el judici, ràpid, d'urgència, va acabar essent una farsa. A desgrat de tot l'advocat defensor va tenir una actitud digna i, tot rebutjant les circumstàncies agreujants del fiscal, va sol·licitar vint anys i un dia de reclusió. Companys es va limitar a dir que la història ens jutjaria a tots i que si era condemnat a mort moriria serè i molt tranquil pels seus ideals i sense una ombra de rancúnia. Poc temps després es va donar a conèixer la sentència, inapel·lable, a mort.

L'afusellament. Les darreres hores de Companys les coneixem gràcies al diari escrit per la seva germana Ramona. De fet, tot va continuar anant molt ràpid. El jutge va fer aprovar al capità general de Catalunya la sentència, que, en aquest cas, no podia ésser commutada, com deixava ben clar una ordre del 25 de gener de 1940 referida a tots

Lluís Companys i alguns dels seus consellers de la Generalitat de Catalunya, empresonats a la Model de Barcelona arran dels Fets d'Octubre de 1934.

aquells que havien ocupat càrrecs en l'administració republicana. A la tarda va entrar en capella, i a partir de les 10 de la nit van poder visitar-lo les seves germanes, que es van sorprendre per la seva placidesa i serenor. Només estava preocupat per no haver pogut fer tot el bé que hagués volgut i per la sort del seu fill Lluïset, però Ramona el tranquil·litzà, dient-li que ja l'havien trobat. I a finalment va acceptar rebre també els darrers auxiliis espirituals. L'hora de l'execució era fixada a les sis del matí del dia 15, però finalment es va retardar una mitja hora. Les darreres paraules que va pronunciar al fossar de Santa Eulàlia, de Montjuïc, davant de l'escamot d'execució foren: "Per Catalunya!"

Pelai Pagès i Blanch

puestos en libertad [después de las elecciones de febrero de 1936] y reintegrados a sus cargos, desde los cuales entonces ya sin ninguna clase de moralidad, se dedicaron a atacar directa y descaradamente a los elementos derechistas a los que insultaban de la manera más soez y baja, deteniéndolos sin causas justificadas y muchos de ellos desaparecieron asesinados por elementos que cumplían órdenes superiores."

■ Declaració del testimoni Buenaventura Sánchez Cañete, advocat

"Lo considero como uno de los más culpables, de todos los crímenes, destrucciones, por la política de envenenamiento de las masas obreras y de la clase media, y contra la Unidad de la

Patria. Además era humilde servidor del internacionalismo masónico y comunista."

■ Qualificació provisional del fiscal jurídicomilitar

"El gobierno de la Generalidad que continuó siempre presidido por el encartado, al que se fue dando entrada a elementos de marcadísimo cariz extremista, legisló profundamente durante toda esta época sobre materia de su anterior competencia y otras que estaban reservadas al Gobierno Central, erigiéndose de hecho en Estado propio y así con mayor eficacia siguió su lucha contra los principios que informan el Movimiento Nacional y contra las personas que a su entender podían ser afines al mismo."

■ Qualificació provisional de la defensa

"El procesado en todo momento demostró con palabras y obras su deseo de oponer-se a los desmanes que en zona roja se cometieron, buen deseo obstaculizado o por las masas desbordadas de toda fuerza coactiva del poder o por las propias querellas intestinas entre el gobierno del que formaba el procesado y el gobierno central."

■ Sentència

"Fallamos que debemos condenar y condenamos al ex-Presidente del disuelto gobierno de la Generalidad catalana Luis Companys Jover como responsable en concepto de autor por adhesión del expresado delito de rebelión militar a la pena de Muerte."